

10. Чепурко Б. Українці: Воскресіння / Б. Чепурко. – Львів: Слово, 1991. – 128 с.
11. Элиаде М. Космос и история / М. Элиаде. – М.: Прогресс, 1987. – 312 с.
12. Юнг К. Г. Аналитическая психология / К. Г. Юнг. – С-Пб: МЦНК и Т'Кентавр, 1994. – 408 с.
13. Янів В. Проблема психологічного окциденталізму України / В. Янів // Мандрівець. – 1994. – № 1. – С. 65–74.

References:

1. Bart R. *Izbranny'e raboty'. Semiotika. Poe'tika*, Moskva, Prohress, 1989, 616 p.
2. Kulchytskyi O. Svitovidchuvannia ukrainsia, *Ukrainska dusha*, Kyiv, Feniks, 1992, pp. 48–65.
3. Hrom'yak R.T. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk*, Kyiv, Akademiia, 1997. – 752 p.
4. Losev A.F. *Mif – Chislo – Sushhnost'*, Moskva: My'sl', 1994, 920 p.
5. Maryniuk V. Mentalne pole natsionalnoi svidomosti, *Naukovyi zbirnyk UVU*, Miunkhen – Lviv, 1993, T.16, pp. 310-315.
6. Meletinskij E.M. *Poe'tika mifa*, Moskva, Nauka, 1976, 408 p.
7. Samchuk U. *Hory hovoriat!*, Uzhhorod, Karpaty, 1996, 270 p.
8. *Filosofskij e'nciklopedicheskij slovar'*, Moskva, Sov. E'nciklopediya, 1989, 815 p.
9. Khramova V. Do problemy ukrainskoi mentalnosti, *Ukrainska dusha*, Kyiv, Feniks, 1992, 128 p.
10. Chepurko B. *Ukrainsi: Voskresinnia*, Lviv, Slovo, 1991, 128 p.
11. E'liade M. *Kosmos i istoriya*, Moskva, Prohress, 1987, 312 p.
12. Yung K.G. *Analiticheskaya psixologiya*, S-Pb: MTsNK y T'Kentavr, 1994, 408 p.
13. Yaniv V. Problema psykhologichnoho oksyidentalizmu Ukrainy, *Mandrivets*, 1994, Issue 1, pp. 65–74.

Summary

Svitlana Boroditsa, Lesia Vashkiv

«Mental Sphere» and the Phenomenon of «Ukrainian Soul» in the Novel «Mountains Speak!» by Ulas Samchuk

This article analyzes the characteristics of the author's creative thinking in the novel «Mountains Speak!» through the prism of historical, philosophical and mental factors, such as the synthesis of realistic modeling of historical reality and understanding of psychological deformations of a Ukrainian under complex political, social, spiritual challenges of the XX-th century.

Key words: *historiosofic concept, mentality, thinking, moral and ethical ideal, novel, artistic thinking of the author.*

Дата надходження статті: «01» квітня 2015 р.

Дата прийняття до друку: «23» квітня 2015 р.

УДК 821.161.2-94((045))

ЛЮДМИЛА ДЖИГУН,

кандидат педагогічних наук, доцент

(м.Хмельницький);

ТЕТЯНА ШВЕЦЬ,

викладач

(м.Хмельницький)

Літературний портрет українських письменників в мемуарній прозі Докії Гуменної

Автори статті вперше в українському літературознавстві звернулися до теми зображення Докією Гуменною літературного портрета українських письменників у мемуарній прозі. На конкретних прикладах проілюстровано оригінальність пошуків письменницею викладу матеріалу, який творчо змодельовано завдяки застосуванню метафорики, стилістичних фігур, іронії. Остання чіткіше увиразнює художній образ письменників 20-х років минулого століття. В мемуарах чітко спостережується в центрі оповіді «Я» автора, його особисті враження, асоціації, точка відліку цінностей. Для читача, як і для дослідника, це уможливорює побачити і зрозуміти в образах письменників особистість самої Докії Гуменної з її світоглядом, поглядами на світ й українську літературу.

Ключові слова: *мемуари, щоденникові записи, документальність, фактографічність, суб'єктивізація оповіді, стилістичні фігури.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Про письменницю Докію Гуменну чверть віку тому в Україні ще мало хто знав. Її ім'я повернув читачам професор А.Погрібний, який 1990 року побував у США: «...Коли по закінченні моєї доповіді в НТШ у Нью-Йорку весною 1990 р. вона підійшла до мене і сказала: «Хочу з вами познайомитися, я – Докія Гуменна. Чи Вам щось промовляє це прізвище, пане професоре? Чи чули щось про мене?». «Надішліть книжки, прошу,

для бібліотеки нашої Спільки письменників» [18, с.515]. Книги письменниці надіслала, усього було близько тридцяти томів. Так творчість Д.Гуменної (1904-1996) було повернуто в Україну. Її художню практику за кордоном критики не особливо глибоко по-науковому характеризували, маємо кілька рецензій і статей, присвячених переважно до ювілейних дат, і кілька рецензій на художні твори, авторами яких були Г.Костюк [12, с.311-352], О.Тарнавський [20, с. 177-182], Павлина Андрієнко-Данчук [1, с.8-11], Р. Кухар (спомин на ювілей) [13, с.128], Л.Дражевська [6, с.19-20], В.Жила [8, с.115-120], Б. Олександрів [17, с. 5-6], О.Лятуринська [15, с.356-540], Ю.Бойко [2, с.133-136], Оксана Керч [11, с. 352].

Діаспорна дослідниця Наталя Іщук-Пазузняк у вибраних творах присвятила статтю «Всесвіт вражень від постати, долі й творів Докії Гуменної» [10, с. 247-262]. Уже з такого переліку бачимо, що нині актуальним залишається дослідження її мемуарної прози, зокрема щоденників, спогадів «Дар Евдотей» [4] та «Мої спомини» [5], що їх надрукувала письменниця 1957 р. в Торонто.

Мета статті – виявити й обґрунтувати художні моделі літературного портрета письменників в мемуарній прозі Докії Гуменної, словесного зображення її колег по перу, які активно працювали на ниві української літератури в 20-х роках минулого століття.

Виклад основного матеріалу... Літературна мемуаристика є важливим чинником художнього процесу, ретроспективного літературознавчого та історичного знання про епоху, в якій довелося жити й працювати письменникові. В культурно-гуманітарному просторі суб'єктивна за своєю суттю мемуаристика нині посідає визначне місце, хоча в добу соцреалізму пройшла складний еволюційний процес, позаяк підлягала ретельній ідеологічній обробці. Текст, який не вписувався в прокрустове ложе марксистсько-ленінської ідеології, редактори не пускали у друк або й зовсім нищили, викидали в кошик. Натомість у вільному від комуністичної ідеології світі літератори у спогадах спокійно викладали матеріал, залишаючи для наступних поколінь свої роздуми про пережите, вистраждане, наболіле. До таких діаспорних літераторів належить й Д.Гуменна.

В літературу входила нелегко. До війни офіційна влада її переслідувала за інакомислення. По війні в Німеччині надрукувала тоненьку збірку новел на 44 сторінки «Куркульська вілія» (Зальцбург, 1946), згодом одна за одною з-під її пера почали з'являтися талановиті прозові речі. Емігрувавши до США, Д. Гуменна 1954 р. була однією із засновниць організації українських письменників «Слово». До речі, не всі прихильно ставилися до такого об'єднання, про що скрушно заявляє письменниця в листі (21.04.1954) до Д.Нитченка: «Про які ж новини писати Вам? Їх нема начебто. От сьогодні дістала листівку від Чапленка, який скептично дивиться на наше починання. І Самчук так само. Але я все ж укріплююся на думці, що треба всі наші розкидані індивідуальні зусилля координувати і робити одним рухом» [14].

Її творчість підтримували жінки на еміграції. Так, 10 червня 1953 року в м.Сент-Пол (США) українська громада влаштувала творчу зустріч із письменницею, на якій «З привітанням від імени всіх жіночих організацій виступила п-ні Валентина Єрмоленко. Потім п-ні Олександра Костюк познайомила присутніх з біографічними даними нашої письменниці, її творчістю. Далі пані Докія Гуменна прочитала нарис (ще недрукований) «Таємниці минулого», що роз'яснює деякі незрозумілі місця в «Великому Цабе». Виринуло багато запитів навіть наукового порядку (про археологічні розкопки трипільської культури), Вичерпну відповідь на такі питання дала відомий археолог, дослідниця трипільської культури пані Неоніла Кордиш. По закінченні зроблено спільну фотографію. Присутні розійшлися з приємним враженням від цього вечора. Жінки подарували на фонд друкування творів письменниці 23.40 доларів» [7, с.27-28]. До речі, сучасні літературознавці нині майже не згадують письменницю-емігрантку О.Костюк (1899-1985), що писала твори під вигаданими прізвищами Надія Лан, Лада Горлиця, була, як і Д.Гуменна, членом «Плугу», в еміграції – член УВАН. Викладала в школі українознавства в Сент-Полі (Міннеаполісі), була режисером драматичного гуртка «Орлята», співзасновником літературного клубу. Активно співробітничала з газетами і журналами. Автор повістей «Золота загадка» (1960), «Каменистою дорогою» (1985), збірки віршів «Перекотиполе» (1978), оповідань, п'єс, перекладів. Д.Гуменна знала О.Костюк з молодих літ, в еміграції одна одну підтримували, спілкувалися.

Про те, що коштів на видання книг завжди бракувало, довідуємось із листа Д.Гуменної, адресованого 29 жовтня 1955 р. Д.Нитченкові, в якому пише: «Вашого листа одержала, дуже дякую, а зокрема за гроші (чотири фунти, чи 8 д. 80 ц.). Якраз придалися. Правда, коли гроші не додаються? Але тепер особливо, бо... «Хрещатий Яр». Боюсь, чи втримаю. Але хочу в оправі зробити, бо велика книжка, мабуть, понад 450 стор. буде. Оголосила я передплату по 3 долари й зібралось 130 передплатників. І то добре. Хоч мені прийдеється розчарувати тих, що чекають, аж вийде книжка, бо при тих витратах, що є, доведеться книжку щонайменше 4 долари оцінити. Ще тим тільки, що зголосили своє бажання купити, – по три. Що робити? Ніхто не хоче даром тобі нічого дати, а меценати є. Тільки чомусь не для мене. Я повинна все своїм горбом...» [14].

Дослідниця Наталя Ішук-Пазуняк вказувала на унікальність творчого процесу письменниці [10, с.247], яка полягає в оригінальних пошуках Д.Гуменною теми й викладу не трафаретної, а свіжої думки. Такий творчий підхід притаманний не лише її художнім творам, а й спогадам, листам, щоденниковим нотаткам. Адже письменниця крім спогадів вела щоденник [3]. У її денниках П.Сорока спостеріг «не лише споглядальну хроніку, а карнавал метафор і вир асоціацій... Зі сторінок її щоденника звучить голос тихий і ніби звернений до себе, це хвилююча, відкрита і сповідальна розмова в дорозі до самої себе і до Бога» [19, с. 467].

Так, у нотатнику вона не лише фіксувала події, явища, факти, а ніби з ним (щоденником) розмовляла. Тому нами виокремлено, позначено, зафіксовано специфіку членування текстів-спогадів і текстів-щоденників. Хронікальність, документальність, фактографічність, а також суб'єктивізація оповіді становлять комунікативну основу її мемуарних творів. Як у книжці «Дар Евдотеї», так і в «Моїх споминах» спостерігаємо відсутність чіткого поділу тексту на короткі часові відтинки, що притаманно щоденниковим записам. У мемуарах міститься інформація про події, що їх зафіксувала пам'ять авторки, а отже спонукала до відповідної комунікативної реакції. Натомість текст щоденникових записів ніби не розрахований був письменницею на читача. У ньому виразно оприявнюється модель автокомунікації «Я». Внутрішня потреба «розмови із собою» вилилася з-під пера на папір, бо для автора важливим фактом було занотувати точну дату запису про події чи факти, висловити свої роздуми, дати оцінку тому, що відбулося. Однак суб'єктивна модальність автора-оповідача є синхронною, спільною ознакою як для щоденника, так і для спогадів.

Реалістичне зображення подій, – так стисло можна сказати про стиль мемуарних спогадів письменниці «Дар Евдотеї», а ширше, то це синтез документальних свідчень передреволюційного та революційного життя українського села, навчання студентської молоді на початку 20-х років у Києві, зустріч з письменниками та їх образ, що зберегла пам'ять мемуариста, отож, з приводу цього – панорама філософських роздумів Докії Гуменної, своєрідний підсумок попередніх років і вияв життєвої мудрості.

Докія Гуменна прийшла на відкрите обговорення своїх творів на початку 1925 року. Згадує: «Вперше довелося мені виступити на літературному вечорі прилюдно у великій круглій залі того дому, де були історичні засідання Центральної Ради, а тепер – Музей історії комуністичної партії ім. Леніна. Влаштував цей вечір Качура. Це було в січні 1925 року (здається) і я читала там оповідання «Савка», що було потім друковане у журналі «Нова громада», де редактором був Варавва. Зміст оповідання – хлопчик Савка журиться смертю Леніна і обіцяє йти його слідами... Саме тоді помер Ленін, і вся преса цим була повна, то й я «включилася в кампанію». Я згадую це тому, що потім мені переказали, як висміяв мене Григорій Косинка за це оповідання. «Папір усе терпить!» – сказав він» [4, с.237-238]. Проілюстрований текст чітко вияскравлює не лише образ Г.Косинки, який не сприймав заідеологізованого оповідання, а й образ автора, котра потрапила під вплив пропагандистського червоного психозу. Отже, «Дар Евдотеї» має риси автобіографічного твору, якого можна поіменувати мемуарним романом з науковим контекстом, бо ж у ньому надбудуємо синтез історичних й літературознавчих інтерпретацій письменниці. «Дар Евдотеї» (особливо її третя частина), як і двотомні спогади Г.Костюка «Зустрічі і прощання», – це посібник з історії української літератури ХХ століття.

Буваючи на літературних зібраннях вона заворожено сприймала справжні твори М.Хвильового, В.Сосюри, П. Тичини: «А що ж я почувала, та, що колись писала Загулові письмову працю «Революція в інтерпретації Павла Тичини»? Тепер живого бачу й чую, як він інтерпретує. Далі – в мертвій тиші, ані дихне ніхто – Микола Хвильовий читає дві новелі: «Сосни гудуть» і «Я». Про Хвильового я ніколи не чула, оце вперше. Лірична манера автора посилає містичні мурашки по спині. Яким засобом тримає він оцю напхот-напхану залю в напруженні? Невже оцим м'яким задушевеним рефреном-запитом: «А сосни гудуть-гудуть. Чого так сосни гудуть? Ах, ви сосни мої, азіатський край» [4, с.217].

Спостереження і висновки Д.Гуменної розкривають реальну картину літературного процесу 20-х рр. минулого століття, вияскравлюють справжню історичну канву не лише наочними прикладами, а й образами, раніше замовчуваних, а нині відомих письменників Т. Осьмачки, Б. Антоненка-Давидовича, Я. Качури, Г. Косинки, Б. Коваленка, Є. Плужника, Марії Галич та інших. Д. Гуменна емоційно передає образ Б. Коваленка, з яким познайомилася, беручи участь в драмгуртку: «Керівником там був син відомого режисера Дроб'язка, і розробляв він з нами шевченківський «Кавказ» у стилі хорової деклямації, такої, як я бачила на виставі «Березоля». Це там наглядів мене Борис Коваленко і почав зо мною дружити з явним наміром залицятися. Правда, цього мистецтва його бурмилова натура ніяк не торопала, – був він неоковирний і незграбний, як ведмідь. Великий і важкий, як мішок із м'ясом, з виразом ката, що не знає усмішки на мармизистому лиці...» [4, с.215]. Далі зізнається, як майбутній червоний професор став

письменником: «Мушу признатися в своїй провині: це я подарувала Бориса Коваленка українській літературі. Коваленко саме тоді шукав, де б розгорнути свою активність. У драматичному гуртку на деклямації «Кавказу» – колективній – не дуже блиснеш. Хотів він стати головою інститутського студентського клубу чи хоч би якого-небудь гуртка, – ганебно провалився. Хотів був стати старостою курсу – не вибрали. А тут сталась одна знаменна подія» [4, с.216].

Такою подією був приїзд до Києва харківських керманічів С.Пилипенка («Плуг») та В.Еллана-Блакитного («Гарт»). На зборах творчої молоді вони закликають вступати в їхні ряди. Д.Гуменна, як виходець із сільського середовища, вирішила долучитися до «плужан», заяву у неї приймав сам «папаша», як називали тоді С. Пилипенка. «Отож, другого дня хвалюся Борисові Коваленкові, що я вступила до «Плуга». Якби не сказала йому, то й не стукнула б йому в голову така ідея. Він відразу все випитав у мене, як це я зробила, а я геть усе чисто розповіла, бо й не могла собі уявити, що має спільного Коваленко з літературою. Така беземоційна довбня. А в неділю на перших зборах кийвської філії «Плуга» бачу – приперся й Борис Коваленко» [4, с.218].

Не в кращих рисах в уяві Д.Гуменної інтерпретовано літературний портрет Я. Качури, з яким зустрілася на перших зборах кийвських плужан: «Ці перші збори відбулися в редакції газети «Більшовик», що містилась у обласному «Сельбуді» на Фундуклівській. Але що це? Кого я бачу? Яків Качура, колишній гроза і постраховище в ІНО, до якого молилися всі ті, хто залежали – а потім зловлений бандит... і він тут? Оцей самий косоокий Яків Качура сидить не як бог і не як бандит, а як проста людина, за одним столом зі мною! І нема в ньому нічогосінько страшного. Звичайно, не в жовтих чоботях, а в шнурованих чорних черевиках. Мало того, виявляється, він – співробітник газети «Більшовик», має в ній якусь посаду. Ніхто тут і не згадує про ті інтересні події в Кам'янці-Подільському. Він мило всміхається, одне око набік, а друге десь навкоси» [4, с.218].

Збори відбувалися щонеділі. Спостерігаючи за ораторами, вона завважила подвійне моральне дно письменника Коваленка, який їй при зустрічах говорив про палку любов до України, а в критичних виступах був справжнім марксистом. Тут Борис Львович і її, й інших літераторів допікав: «...Я сиділа тихо, як безтілесний дух. Не наслідувалася й писнути. Я взагалі не вмію скласти усної думки, коли передо мною більше, як дві людини, а тут ще й серед таких красномовців, що розбивають одне одного в пух і прах. Де там! Та й читати не мала чого, бо такого класового пролетарського з барабанами у мене не виходило, – ані про «змичку міста з селом» (тоді крилата фраза), ані про клясову боротьбу на селі й пузатого куркуля із соломинкою в бороді. Ще слава Богу, що хоч про заводи й робітництво не треба було писати. Це була тематика «Гарту». А читати свої поезії в прозі я соромилася. Один раз прочитала осінній шкід з огнистим листям під ногами, була жорстоко висміяна і більше не наважувалася. Та й думка замкнена після такого глузу. Я вже знала, що така тематика – «втеча від дійсності», «безхребетна», «безідейна». «Небезпечний аполітизм, а це не пролетарська ідеологія, тільки буржуазна». Нарешті – «Мистецтво для мистецтва, – кому воно потрібне?» Особливо ж допікав Коваленко. Він тепер уже переключився на критику, після того, як виявилася його бездарність у прозі. Тому він став критиком лютим, в'їдливим. Ще й зробив круг-обертас на 160 градусів від національної віри до марксистської. Пам'ять він мав колосальну, так і шкварив непережованими цитатами з Маркса. Але як він їх застосовував! Періщив голублюю обрану жертву по чому попало, нечесно перекручуючи» [4, с.225-226].

У цих рядках, а також наведених нижче цитатах яскраво постає образ автора спогадів, особливо у словесному зображенні її зустрічі і розмови із керівником літорганізації «Плуг». Він прихильно поставився до «полохливої» дівчини: «Дістала я листа від Сергія Пилипенка. Він писав, що цими днями буде в Києві і просить мене прийти о 12-й годині, в неділю до готелю на Думській площі. Я прийшла. Постукала в ті двері. На «ввійдїть» – відчинила двері. А в номері не тільки Пилипенко, з ним ще й Дмитро Юрович Загул. І тут же в моїй присутності Загул відрекомендував мене Пилипенкові в найприхильніших рисах. Я предстала в Пилипенковій уяві в найкращих кольорах, було багато оповіді і про Ставища, і ще про якісь мої здібності, що про них я й не здогадувалася. Недаром же поет Загул був ще й графологом і відчитував вдачу людини по її письмі. (Колись у Ставищах він склав мені характеристику, в ній найбільш мене здивувало, що приписав мені рису «зарозуміла». Я – зарозуміла? Така непевна себе і боязка! А він таки мав рацію, тільки замість слова «зарозуміла» треба було «одержима ідеєю самовдосконалення», сильнішою за боязкість.) Пилипенко про все розпитав, де я вчусь, на якому курсі, ще щось. Був він зо мною дуже ласкавий, я сказала б такий, як мій батько, коли я була ще дуже мала і він вів мене за руку та казав погупати ногами по чорному горбі, «як глечиком по животі». А мені ж тільки це й було потрібне! Я ж дуже боялася людей і полохливо розгублювалася від кожної неприхильної гримаси. Дійсно! Сергій Пилипенко – мій літературний батько, бо якби не його увага до невиразного переляканого дівчати, та ще й з тягарем брехні перед радянською владою, то я нічого

ніколи не могла б із себе видобути. Тоді ж запитав він, чи принесла я щось із собою. Так, я принесла нарис «У степу» – про пастушків. Цей нарис Пилипенко видрукував у журналі «Сільськогосподарський пролетар» ч. 5, 1924, і це був мій перший друкований твір» [4, с.226]. Розлога цитата розкриває глибоко внутрішні переживання авторки й водночас прихильне ставлення до її перших літературних проб, до її творчого хисту старших колег. Вони не брали на кпини початківця, а підтримали тим, що надрукували її перший прозовий твір. Яскравим зразком образу молодой письменниці, котра несміливо намацувала шлях у велику літературу, є промовистий факт у її спогадах: була «одержима ідеєю самовдосконалення».

Літературний портрет українських письменників в мемуарній прозі Докії Гуменної був би не повний, якби вона оминула літгрупу «Ланка-Марс». Щоправда, Майстерню революційного слова вона помилково назвала літорганізацією (с.238), але принаймні дає точну портретну характеристику її членам. Зокрема Г.Косинку називає майстром-декламатором і публіка на ці виступи «летіла хмарами і то власне задля Косинки. Він мав особливий дар. Читав свої новелі так, як ніхто. Це був справжній духовний бенкет – чути, як Косинка читає свою ще ніде не друковану новелю. Я боялась пропустити хоч одне слово. Новелі були економно малі розміром і становили викінчену цілість. Косинчине читання було вершком майстерности, чудо мистецького читання, магія. Я навіть думаю, що магія Косинчиного читання вища за магію його писання. Щось чула я, що брав лекції техніки мистецького читання у Ревуцького» [4, с.238].

Не проминула мемуарист залишити для історії й образ єдиної жінки, яка була в цій групі – це Марія Галич (1901-1974), про яку знала, що вона – студентка ІНО, навчається на старшому курсі і що виступає разом з членами «Марсу»: «Марія Галич читала свої імпресіоністичні коротесенькі новелетки на пів сторінки в дусі стефаниківському. А вірніше, це були не новелі, а поезії в прозі, мініатюрки. Запамяталась одна фраза: «І степ – сонце, і баба – сонце». У цьому ребусі може бути й вся новеля. В одному реченні. Мені здавалося, що вона дуже несеться, а здавалося може тому, що вона була короткозора й голову тримала високо та дивилась у далечінь, а не перед себе. Опуклі сірі очі її були завжди замріяні, наче бачать якусь недосягну тобі візію» [4, с. 238-239]. При розмові з Д.Гуменною М.Галич завжди поправляла «нахарапутну» (Д.Гуменна) мову, «наче її поставлено на сторожі чистоти й джерельности нашої мови, і вона не проминає найменшої нагоди її очистити» (с. 239). За чистоту української мови боролась уся літературна група, не лише М.Галич. Наприклад, як зазначає мемуарист, «рафінований Валер'ян Підмогильний ще не випустив тоді «Міста», але перекладав із французької і вважався знавцем літературної мови. Бачила я на цих вечорах і дуже гарну пару: поета Євгена Плужника з дружиною Галиною. Ця пара викликала мій подив: які гарні обое, дібрані, щасливі! Осьмачку на цих вечорах я бачила дуже рідко, лише на його власних виступах» (с.239).

Д.Гуменна дивується, що групу з «Марсу» переназвали на «Ланку». Їх згодом почали називати попутниками, мовляв «вони не стоять на офіційній радянській платформі «пожовтневої ери», але карати їх нема за що. Звичайно, треба за ними зорити пильно» (с. 239). Щодо перейменування, то тут Д.Гуменна помилилась, тому внесемо деяке коригування, бо спершу літгрупа таки носила назву «Ланка» (організована 1924 р.), а в 1926 році перейменувалася в «Марс». Ніби опонуючи Д.Гуменній, Марія Галич залишила такі спогади: «Виникла «Ланка» після розпаду «Аспису» – тоді організувалися «неокласики» й «Ланка» (в 1924 р.). Декларації «Ланки» не пригадую, а «Марс» опублікував свою в журналі «Життя й революція» за той рік» [16, с.85]. Про «Марс» М.Галич в «Автобіографії писала, що це не була організація, «куди увійти міг кожен з письменників» [16, с.92], очевидно «плужани-марсівці» підбирали кандидатури за зразковим володінням чистою українською літературною мовою та за естетичними критеріями творів.

Висновки... Таким чином, дослідження літературних мемуарів письменниці, наведені вище численні ілюстрації дозволяють нам зробити наступні висновки:

1. Мемуарній прозі Д.Гуменної властива суб'єктивна іронічна (зрідка саркастична) тональність.

2. Спостережено різке протиставлення позитивної та негативної характеристики людей, особливо до неприятелів відчувається негативно-оцінна характеристика її покоління (Б.Коваленко, Д.Загул, С.Щупак, Я.Качура).

3. Моделюючи образи письменників 20-х років минулого століття, автор мемуарів іноді наповнює текст абстрактними іменниками на -ість; -ство, що розкривають негативні риси людського характеру, поведінки.

4. Індивідуальний стиль письменниці характеризується лексико-фразеологічними засобами оповідності, синтаксичними експресивами, вставленими конструкціями. Останні виступають своєрідними маркерами діалогічності; емоційно-експресивне вираження авторської оповіді увиразнено стилістичними фігурами (перифраз, антитеза, ампліфікація (нагромадження

однорідних елементів мови), ремінісценції). Означені стилістичні фігури інтенсифікують іронічно-сатиричну тональність авторського висловлювання.

5. Звернення Д.Гуменної до іронії увиразнює художній образ письменників її епохи. Автор вдається до різних моделей характеристики: автохарактеристика (портретна, мовна), непрямая оцінка (посилання на думки інших осіб, цитати з творів зображуваних літераторів – її сучасників).

6. В мемуарах спостережено у центрі оповіді «Я» автора, його особисті враження, асоціації, точка відліку цінностей. Для читача і дослідника це дає можливість побачити і зрозуміти в образах письменників особистість самої Докії Гуменної з її світоглядом, поглядами на світ й українську літературу. Спогади й щоденникові записи Д. Гуменної є яскравим, унікальним явищем серед мемуарних творів українських еміграційних письменників. Цей жанр літератури, сподіваємось, і далі буде розвинений сучасними літературознавцями, дослідниками.

Список використаних джерел і літератури:

1. Андриєнко-Данчук П. Письменница правди / Павлина Андриєнко-Данчук // Молода Україна. – 1974. – Ч.229, груд. – С. 8-11.
2. Бойко Ю. Діти Чумацького Шляху / Юрій Бойко // Вибране. Т.1. – Мюнхен, 1976. – С. 133-136.
3. Гуменна Д. Щоденники / Докія Гуменна // Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури імені Т.Г.Шевченка НАН України. – Ф.234. – Од.зб.14.
4. Гуменна Д. Дар Евдотії. Испит пам'яті. Кн. 1. Київські кручі; Кн. 2. Жар і крига [першотвір] / Докія Гуменна. – К. : Дніпро, 2004. – 520 с.
5. Гуменна Д. Мої спомини : (до розвитку організованого життя українців у Східній Канаді) / Докія Гуменна. – Торонто : Б.в., 1957. – 60 с.
6. Дражевська Л. Спогад про Докію Гуменну / Любов Дражевська // Нові дні. – 1996. – № 58. – С. 19–20.
7. Єрмоленко В. Зустріч з Докією Гуменною / Валентина Єрмоленко // Наше життя. – 1953. – №9. – С.27–28.
8. Жила В. Збуджують думки, викликають роздуми... / Володимир Жила // Визвольний шлях. – 1993. – № 1. – С. 115–120.
9. Ішук-Пазуняк Н. Постать, доля і праця Докії Гуменної / Наталя Ішук-Пазуняк // Березіль. 1995. – № 9–10. – С. 173–180.
10. Ішук-Пазуняк Н. Всесвіт вражень від постати, долі й творів Докії Гуменної / Вибрані студії з історії, лінгвістики, літературознавства і філософії / Наталя Ішук-Пазуняк. – К. : Вид-во ім. Олени Теліги, 2010. – С. 247–262.
11. Керч О. Докія Гуменна. Родинний альбом / Оксана Керч // Українська книга: зб наук. статей / Ред. кол. : Б.Романенчук (гол. ред. кол.) та ін. – Філадельфія: Київ, 1971. – № 3. – С. 352.
12. Костюк Г. У світі ідей та образів: вибране. Критичні та історико-літературні роздуми 1930-1980 / Григорій Костюк. – Б.м.в.: Сучасність, 1983. – 538 с.
13. Кухар Р. В. Літературний портрет Докії Гуменної / Роман Кухар // Визвольний шлях. – 2004. – Кн.4. – С. 128.
14. Листи Докії Гуменної до Дмитра Нитченка. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.yatran.com.ua/articles/563.html>. – Дата звернення : 03.05.2015.
15. Лятуринська О. «Велике Цабе» Докії Гуменної / Оксана Лятуринська // Українське слово. –1953. – Ч.538. – С. 536-540.
16. Мацько В. Проблематика творчості Марії Галич крізь призму прочитання маловідомих автобіографічних текстів / Віталій Мацько // Наукові записки ТНПУ імені В.Гнатюка: серія літературознавство / за ред. д.ф.н.Ткачука М.П. – Тернопіль: ТНПУ, 2014. – Вип.41. – С.77–93.
17. Олександрів Б. Ювілей видатної письменниці (До 70-ліття Докії Гуменної) / Борис Олександрів. // Жіночий світ. – 1974.– № 5. – С. 5–6.
18. Погрібний А Літературні явища і з'яви : статті. Портрети. Силуети. Наближення / А. Г. Погрібний. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2007. – 628 с.
19. Сорока П. Докія Гуменна. Літературний портрет / Петро Сорока. – Тернопіль, 2003. – 495 с.
20. Тарнавський О. Літературний шлях Докії Гуменної : [до 60-річчя письменниці] / Остап Тарнавський // Київ. – 1964. – №6, листоп.-груд.– С.177–182.

References:

1. Andriienko-Danchuk P. Pysmennytsia pravdy, *Moloda Ukraina*, 1974, Ch.229, hrud, pp. 8–11.
2. Boiko Yu. Dity Chumatskoho Shliakhu, *Vybrane*, Part.1, Miunkhen, 1976, pp. 133–136.
3. Humenna D. Shchodennyky, *Viddil rukopysnykh fondiv i tekstolohii Instytutu literatury imeni T.H.Shevchenka NAN Ukrainy*, F.234, Od.zb.14.
4. Humenna D. *Dar Evdotei. Ispyt pamiatii. Kn. 1. Kyivski kruchi; Kn. 2. Zhar i kryha [pershotvir]*, Kyiv, Dnipro, 2004, 520 p.
5. Humenna D. *Moi spomyuny : (do rozvytku orhanizovanoho zhyttia ukraintsiv u Skhidnii Kanadi)*, Toronto, B.v., 1957, 60 p.
6. Drazhevskaya L. *SpoHAD pro Dokiiu Humennu*, *Novi dni*, 1996, Issue 58, pp. 19–20.
7. Yermolenko V. *Zustrich z Dokiieiu Humennoiu*, *Nashe zhyttia*, 1953, Issue 9, pp. 27–28.
8. Zhyla V. *Zbudzhuut dumky, vyklykaiut rozdumy...*, *Vyzvolnyi shliakh*, 1993, Issue 1, pp. 115–120.
9. Ishchuk-Pazuniak N. *Postat, dolia i pratsia Dokii Humennoi*, *Berezil*, 1995, Issue 9–10, pp. 173–180.

10. Ishchuk-Pazuniak N. Vsesvit vrazhen vid postaty, doli y tvoriv Dokii Humennoi, *Vybrani studii z istorii, linhvistyky, literaturoznavstva i filosofii*, Kyiv, Vyd-vo im. Oleny Telihy, 2010, pp. 247–262.
11. Kerch O. Dokiia Humenna. Rodynni albom, *Ukrainska knyha: zb nauk. statei*, Filadelfia, Kyiv, 1971, Issue 3, p. 352.
12. Kostiuk H. *U sviti idei ta obraziv: vybrane. Krytychni ta istoryko-literaturni rozдумы 1930-1980*, B.m.v., Suchasnist, 1983, 538 p.
13. Kukhar R. V. Literaturnyi portret Dokii Humennoi, *Vyzvolnyi shliakh*, 2004, Kn.4, p. 128.
14. *Lysty Dokii Humennoi do Dmytra Nytchenka* [electronic resource], mode of access: <http://www.yatran.com.ua/articles/563.html>.
15. Liaturynska O. «Velyke Tsabe» Dokii Humennoi, *Ukrainske slovo*, 1953, Ch.538, pp. 536–540.
16. Matsko V. Problematyka tvorchosti Marii Halych kriz pryzmu prochyttannia malovidomykh avtobiohrafichnykh tekstiv, *Naukovi zapysky TNPU imeni V.Hnatiuka: serii literaturoznavstvo*, Ternopil, TNPU, 2014, Vol.41, pp. 77–93.
17. Oleksandriv B. Yuvilei vydatnoi pysmennytsi (Do 70-littia Dokii Humennoi), *Zhinochyi svit*, 1974, Issue 5, pp. 5–6.
18. Pohribnyi A. *Literaturni yavyshecha i ziavy : statii. Portrety. Syluety. Nablyzhennia*, Nizhyn, Aspekt-Polihraf, 2007. – 628 p.
19. Soroka P. *Dokiia Humenna. Literaturnyi portret*, Ternopil, 2003, 495 p.
20. Tarnavskiy O. *Literaturnyi shliakh Dokii Humennoi*, Kyiv, 1964, Issue 6, lystop.-hrud, pp.177–182.

Summary

Liudmila Dzhyhun, Tatiana Shvets

The Literary Portrait of Ukrainian Writers in Memoir Prose of Dokiia Humenna

The authors for the first time in Ukrainian literary criticism applied to the subject of the image of Dokiia Humenna's literary portrait of Ukrainian writers in prose memoir. By the specific examples the originality of creative research of writer of presentation, which is creatively modeled through the use of metaphor, stylistic figures irony, has been illustrated. The latter clearer shows the character of the writers of 1920-s. In the memoirs we can clearly observe «I» of the author in the center of the narrative, her personal experiences, associations, benchmark values. For the reader, as for the researcher, it makes possible to see and understand in the images of the writers the personality of Dokiia Humenna with her outlook, views to the world and Ukrainian literature.

Key words: *memoirs, diaries, documentary, factography, subjectivization of the narrative, stylistic figures.*

Дата надходження статті: «10» березня 2015 р.

Дата прийняття до друку: «02» квітня 2015 р.

УДК 821.161.2 (045)

ОЛЕНА КОРОТКОВА,
викладач
(м.Кривий Ріг)

Бароківі мотиви у ліриці Максима Рильського

У дослідженні здійснено аналіз віршів М. Рильського в контексті західноєвропейської барокової традиції, простежено її вияв у поезії творів письменника, визначено відповідні теми, мотиви, образи, художні засоби. Представлено спробу розширити бачення творчості М. Рильського й оцінити її під новим кутом зору.

Ключові слова: *західноєвропейське бароко, мотиви, Максим Рильський.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Традиційно, термін «бароко» пов'язують з італійським словом barocco – «дивний, химерний, вигадливий», а також із португальським висловом regolarroca – «перлина неправильної форми». В наш час поняття бароко охоплює низку історико-регіональних художніх стилів європейського мистецтва XVII-XVIII століть, в яких можна виділити спільні характерні риси: тяжіння до ускладненої форми, геоцентризм зі збереженням антропоцентризму (за умови, що людина – не заміна бога, а найдосконаліше його творіння), релігійні мотиви, містицизм, прагнення поєднання краси природної і фізичної, внутрішньої і зовнішньої; передача руху, мінливості, трагічного напруження; намагання справити надзвичайне, сильне враження, що призводить до частоті декоративності, переваги форми над змістом твору.

Аналіз досліджень і публікацій... Дослідженню західноєвропейського літературного бароко присвячені праці ряду науковців, серед яких варто виділити Ж. Руссе, Д. Лихачова, О. Вальцеля, О. Дьоміна, Ю. Вішера, В. Барнера, Р. Хлодовського, Д. Чижевського, О. Безрядної тощо, які зосереджували увагу на різноманітних аспектах культурного явища.